

BIOETICA GLOBALĂ: UTOPIE SAU REALITATE SPECIFICĂ?

Teodor N. Țirdea,

dr. hab. în filosofie, prof. universitar,

USMF „Nicolae Testemițanu”

Problema apariției și devenirii bioeticii globale actualmente este una absolut nouă și în aceeași măsură contradictorie, anevoioasă, dar și semnificativă, importantă pentru practica umană, pentru elaborarea strategiei de supraviețuire a omenirii în special [1, c.117-119]. În literatura științifico-filosofică contemporană sunt vehiculate două abordări, care mai mult sunt declarate decât argumentate: (1) existența normelor morale universale *alternează* cu o altă interpretare, conform căreia (2) diversitatea bioetică este o realitate aparte, adică totalmente se susține prezența divergențelor morale. În această ordine de idei apar câteva întrebări, la care nu-i atât de simplu de răspuns, dar e necesar. Ele ar putea fi formulate în felul următor: 1) Poate oare azi comunitatea mondială să prevadă apariția și să promoveze devenirea unei bioetici universale, globalizate, adică e posibil ca etica tradițională contemporană, diversificată la maximum, să se transforme pas cu pas în una planetară? 2) Dacă da, atunci când așa ceva se va întâmpla și care ar fi cauzele ce ar putea provoca aceste modificări? 3) În fine, se va face oare originea bioeticii globale o realitate specifică sau acest fapt va rămâne un basm, un vis neîmplinit al omenirii?

Unii autori, abordând această problemă, răspund destul de categoric la provocările nominalizate. De exemplu, bioeticianul contemporan nord-american (SUA) Herman Tristram Engelhardt jr. în lucrarea sa „Fundamentele bioeticii creștine. Perspectiva ortodoxă” (a.2000) direct și univoc declară, dar și demonstrează pluralitatea, multitudinea bioeticii și deci și a eticii comunității mondiale. „Pluralitatea viziunilor morale care constituie postmodernitatea, - afirmă autorul, - e doar un aspect al provocării la adresa moralei contemporane. Elementele sau dimensiunile morale nu pot fi integrate deplin într-o viziune morală seculară” [2, p.138]. Declarând această opinie, H. Tristram Engelhardt jr. mai apoi în lucrarea sa precizează motivele ce provoacă această multiplicitate a moralei. „Nu putem, - scrie el, - armoniza (1) justul și binele (2) pretențiile la o perspectivă morală universală și angajamentele morale particulare (3) justificarea morală și motivarea faptului de a fi moral sau chiar (4) justificarea conținutului moralei” [2, p.138].

Explicațiile respective ar putea fi acceptate, dar în alte ipostase, alte circumstanțe, atunci când, de exemplu, civilizația actuală n-ar fi amenințată permanent de o criză antropoinvironmentală globală, când ea n-ar fi pîndită la orișice colț al Terrei de un omnicid planetar, când, concomitent, se întreprind măsuri de a elabora noi mecanisme și pîrghii, inclusiv și de caracter moral, de

asigurare a securității umane în proporții globale și regionale, despre ce s-a scris nu odată în literatura respectivă [3, p.8-13; 4, p.117-123].

Luînd în considerație cele expuse și lăsînd la o parte problema căilor și factorilor de globalizare [5, c.8-110, 176-241], v-om pune accentul pe esența și conținutul moral al dezvoltării globale, adică v-om analiza posibilitatea și condițiile apariției și devenirii bioeticii planetare în lumea contemporană, plină de tot felul de contradicții, inclusiv de divergențe comportamentale, care se manifestă chiar și în forme violente. O asemenea abordare a problemei în cauză ne va impune să acceptăm o morală unică pentru majoritatea regiunilor lumii, pentru majoritatea confesiilor religioase, popoarelor și statelor Planetei (unii autori au botezat această teorie specifică a moralei – *nooetică* [6, p.15-18]), referitor doar, în viziunea noastră, la soluționarea unei probleme-cheie, la *elaborarea și implementarea în practică a strategiei de supraviețuire a civilizației contemporane*. Aici e vorba de așa noi strategii planetare cum ar fi combaterea sporirii populației (suprapopularea) pe Terra (asimilarea ideologiei *ecogeice* și realizarea în cadrul acesteia a revoluției *axigenice* [7, p.112-119], depășirea *consumismului* nejustificat, promovarea noilor tipuri de organizare a economiei, de exemplu, a *economiei biosferico-noosferice*, care ar substitui-o pe cea de economie de piață [8, p.186-190] și fără îndoială *suprimarea* diversității morale în lume, elaborarea unei bioetici universale plasată pe o anumită pistă, pe cea a asigurării securității umane în proporții planetare.

În a. 2005 Herman Tristram Engelhardt jr. publică (cu cinci ani mai târziu după editarea monografiei sale, menționată mai sus) în *Current Opinion in Critical Care* articolul „De ce nu există o bioetică globală?” (republicat în limba rusă cu o prescurtare neesențială în revista *Человек* din Federația Rusă [9, c. 74-82]), unde autorul își perfectează poziția sa vizavi de această problemă, căutînd simultan idei, mijloace și metode netradiționale de a armoniza diverse principii și imperative ale moralei și bioeticii, cu scopul de a apropia traiectoriile de evoluție ale eticii biologice și bioeticii globale, cînd e vorba de realizarea strategiei de supraviețuire. Acest lucru sa pomenit a fi nu atît de simplu de realizat, însă bioeticianul nord-american a obținut unele rezultate, care v-or fi menționate, dar nu înainte de a aminti cîteva momente ce țin de dezvoltarea cunoștințelor bioetice de la apariția acestora și pînă astăzi.

S-a menționat nu odată că V.R.Potter prin opera sa a oferit și prelungește să ofere multor reprezentanți ai științei și filosofiei din lumea contemporană „hrană intelectuală” pe parcursul a mai mult de patru decenii. Despre ce e vorba, cînd se afirmă așa ceva? În *primul rînd*, nu doar savanții, dar și unele organizații internaționale nu apreciază la justa valoare moștenirea bioetică a lui V.R.Potter, consecințele negative ale prezenței pluralității morale în diverse culturi ale lumii, nu promovează posibilitatea apariției și devenirii unei bioetici universale. Această intenție s-a argumentat în articolul „Traseele istorico-noționale și

modelele teoretice în dezvoltarea bioeticii: analiză teoretico-metodologică și comparativă”, publicat în „Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice” din a. 2011, nr.1 (or. Chișinău), unde se stabilește că din cele *cinci* trasee pe care le-a parcurs bioetica potteriană, doar două au devenit modele teoretice în sensul larg al cuvîntului (bioetica timpurie și cea tardivă a lui V.R.Potter), celelalte trei așa și au rămas niște piste de dezvoltare a eticii medicale [10, p.8-18], dar sub tutela bioeticii.

Concomitent, *în al doilea rînd*, ne întrebăm: cîtă diversitate, cît pluralism nejustificat al bioeticii este promovat, de exemplu, în traseul nord-american *Etica biomedicală* a lui T.L. Beauchamp și J.F. Childress (a.1977) și cel european *Bioetica și Biodreptul vest-european* al lui J.D.Rendtorf și P. Kemp (a.a. 1994-1998), bazate ambele pe principism [10, p.8-16]? Cîte cheltuieli, cîte forțe s-au irosit în realizarea acestor proiecte cu participarea a zeci de țări și sute de oameni, ca mai apoi să ne pomenim cu noi divergențe morale în ambele trasee, care în ultima instanță diversifică la maximum normele moralității și principiile bioeticii, ceea ce contrazice regulilor fundamentale de elaborare a strategiei de asigurare a securității umane, din perspectiva bioeticii globale.

În fine, *în al treilea rînd*, H.T.Engelhardt jr., abordînd această problemă, își manifestă cu toată convingerea atitudinea sa negativă față de aceste organisme internaționale, care și în sec. al XXI-lea promovează pluralitatea moralității. „Consecințele bioetice ale diversității normelor morale, - afirmă el, - adesea se subestimează. Uimitor că în lume, unde divergențele morale se manifestă chiar în forme violente, în loc de a studia posibilitățile existenței pașnice în prezența dezacordurilor morale fundamentale, oamenii anunță existența normelor morale și bioetice laice universale. Mărturie semnificativă a incapacității de a rezista la provocările pluralității morale, - declară mai departe H.T.Engelhardt, - este «Declarația universală privind Bioetica și Drepturile Omului», elaborată de UNESCO din a. 2002 și adoptată în octombrie 2005. În acest document este imposibil de a găsi priceperea importanței provocărilor pe care le oferă diversitatea esențială a normelor moralității, dar și înțelegerea necesității de a găsi proceduri strategice ce ar permite de a colabora în pofida divergențelor morale reale” [9, c.74-75]. Nucleul acestei Declarații îl constituie asigurarea și respectul demnității umane, a drepturilor și libertății oamenilor și mai mult nimic, ce este foarte important, dar insuficient de a realiza o construcție artificială tehnico-practică umană vizavi de bioetica globală. Cu alte cuvinte suntem martorii unei afirmații corecte, or, fără precizări concrete vizavi de pluralismul bioetic.

Dar diversitatea morală, ce provoacă și o bioetică pluralistă, trebuie depășită și acest fapt este clar conștientizat de H.T.Engelhardt jr. „Nu există morală universală, prin urmare, - afirmă el, - nu există nici bioetică universală” [9, c.78]. Pentru a ameliora situația în practica cotidiană, adică pentru a apropia în

comunitatea mondială traiectoriile evoluției bioeticii propriu-zisă și a celei globale, pentru a micșora gradul pluralismului moral în societate, se vine cu o propunere extravagantă – de divizat bioetica în părți: prima - „*bioetica pentru prieteni*” (în societatea omogenă, bioetica de conținut), a doua – „*bioetica pentru străini*” (în societăți neomogene, bioetica fără conținut, bioetica de procedură) [2, p.48-49]. În primul caz nu apar probleme, totul se armonizează de la sine, ceea ce nu se întâmplă în cazul al doilea. Aici lucrurile se complică, apare necesitatea de a instala o înțelegere, un acord între „străini”, unde se propun trei tipuri unor astfel de mecanisme, ce ar contribui la realizarea acestui scop: (1) consensul drept conștiință falsă; (2) consensul drept o politică reală; (3) consensul drept opinii preconcepute ale observatorului [9, c.80-81]. Aceste consimțăminte pot fi realizate în practica umană (de exemplu, în cercetările biomedicale, nanotehnologice, genetice, în sănătatea publică etc.) prin intermediul comitetelor de bioetică de diferit nivel (local, regional, național și internațional) .

Un alt mecanism de sorginte teoretico-practică, ce ne-ar permite de a apropia bioetica de cea globală, ține de bioetizarea sociumului și adoptarea eticii biologice la fragmentele realității sociale. Bioetizarea, definită de noi drept o activitate, axată spre implementarea principiilor metodologice și morale ale bioeticii, ale normelor și regulilor acesteia în mediul social, cu toate consecințele ce reiesă din acest fapt și, înainte de toate, cu scopul de a perfecția socializarea mediului uman [13, c.72], contribuind la realizarea strategiei de asigurare a securității umane, este „obligată” să-și aducă aportul său la constituirea conștiinței bioetice la majoritatea cetățenilor a unei sau altei părți ale lumii, dar poate chiar și a întregii planete, adică să se modifice într-un așa mecanism, care ar provoca bioeticii trăsături planetare. Astfel, v-a avea loc transformarea pas cu pas a eticii biologice în bioetică globală, ceea ce nu este atât de simplu, dar extrem de necesar să se întâmple și, credem, se v-a întâmpla.

La această etapă de desfășurare a strategiei de supraviețuire a omenirii bioetica se deplasează într-un alt profil – de inițiere și devenire a eticii biologice în curs de globalizare, adică „ca o orientare a culturii spre utopiile mai vitale cu scopul de a supraviețui” [11, c.4], unde concomitent are loc în mod obligatoriu și o adoptare rezonabilă a bioeticii la fragmentele sociolumii. În așa fel, bioetica planetară, pe de o parte, incluzând în sine etica medicală și pe cea invironmentală, asigură o supraviețuire durabilă și acceptabilă, pe de altă parte – ea, ca o ramură de cunoștințe în devenire, este strâns legată cu bioetica socială, se manifestă prin intermediul acestui fenomen, deoarece sociobioetica apreciază gradul de bioetizare a sociumului și concomitent nivelul de adoptare a eticii biologice la segmentele realității sociale [12, c.10], fără de care devine imposibilă apariția și devenirea bioeticii în proporții globale.

Așadar, răspunsurile la întrebările puse de noi la începuturile acestui articol sau pomenit a fi destul de reale, dar cu o anumită reticență, ce instalează asupra procesului de transformare a bioeticii în una globală anumite restricții, pe care le-am putea redresa prin intermediul diverselor pîrghii, atât teoretice, cît și practice, despre ce s-a menționat mai sus. Aceste acțiuni v-or permite multor comunități de a obține rezultate acceptabile în realizarea strategiei de supraviețuire prin intermediul moralității. Deci, bioetica globală nu este un basm, un mit dar o realitate specifică, o construcție artificială din partea teoreticienilor și practicienilor, a experților de tot genul, mai ales din domeniile bioeticii, biotehnologiilor, nanotehnologiilor, geneticii etc., care-și doresc să edifice o bioetică ce-ar putea fi îmbrățișată de majoritatea populației Terrei, și care-și dorește o supraviețuire nobilă și cu demnitate.

Referințe bibliografice

1. **Цырдя Т.Н.** *Ноосферная стратегия безопасного развития в контексте глобальной биоэтики: теоретико-методологический анализ* // Матеріали I Міжнародної, міждисциплінарної науко-практичної конференції «Формування нового світогляду як основа стратегії сталого розвитку» присвяченої 150-річчю з дня народження академіка, першого президента Української Академії наук Володимира Івановича Вернадського (14-16 березня 2013 року). – Львів: Видавництво РВВ НЛТУ України, 2013. - 222с.

2. **Engelhardt Herman Tristram jr.** *Fundamentele bioeticii creștine. Perspectiva ortodoxă.* – Sibiu (România): Deisis, 2005. – 507 p.

3. **Țirdea Teodor N.** *Unitatea bioetizării și noosferizării sociumului – imperativul cheie în strategia de supraviețuire a omenirii* // Spiritualitate. Știință. Tehnică / Conferință științifică interuniversitară / Materialele comunicărilor științifice. 5 aprilie 2006. - Chișinău: UTM, 2006. - 174 p.

4. **Семенюк Е.П., Цырдя Т.Н., Урсул А.Д.** *Современный этап цивилизации планеты: жизненно-важные тенденции развития* // Strategia supraviețuirii din perspectiva bioeticii, filosofiei și medicinei / Culegere de articole științifice. Vol.2. Red. responsabil dr. hab. în bilos., prof. univ. *Teodor N. Țirdea.* - Chișinău: Print-Caro, 2012. – 232 p.

5. **Мунтян М.А., Урсул А.Д.** *Глобализация и устойчивое развитие: учебное пособие.* – Москва: СТУПЕНИ, 2003. – 304 с.

6. **Запорожан В.Н.** *Нооэтика как этический кодекс современности* // Bioetica, Filosofia și Medicina în strategia de asigurare a securității umane cu desfășurarea în cadrul acesteia a Mesei rotunde „Fundamentele bioetice ale cercetărilor biomedicale și genetice”/ Materialele Conferinței a XVI-a Științifice Internaționale. 12-13 noiembrie 2010. Redactor responsabil d.h.ș.f., prof.univ. *Teodor N.Țirdea.* – Chișinău: CEP „Medicina”, 2010. – 279 p.

7. **Țirdea Teodor N.** *Securitatea demografică și dezvoltarea noosferică: aspecte socio-metodologice* // Buletin științific. – Iași: Academia Ecologică din România, 2001, nr. 5. - P. 111-119.

8. **Цырдя Т.Н., Урсул А.Д.** *Переход от рыночной к биосферно-ноосферной экономике – требование модели устойчивого развития* // Afaceri electronice: teorie și practică. – Chișinău: ASEM, 2001. – 431 p.

9. **Энгельгардт Х.Т.** *Почему не существует глобальной биоэтики?* – Москва: Человек, 2008, №1. - С.74-82.

10. **Țirdea Teodor N.** *Traseele istorico-noționale și modelele teoretice în dezvoltarea bioeticii: analiză teoretico-metodologică și comparativă* // Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice. - 2011, nr. 1(155). - P. 7-18.

11. **Поттер В.Р.** *Глобальная биоэтика: движение культуры к более жизненным утопиям с целью выживания* // Практична філософія. Киев: 2004, №1. – С.4-14.

12. **Цырдя Т.Н.** *Статус, предмет и проблемное поле социальной биоэтики: методологический анализ* // Биоэтика. Федеральный научно-практический журнал. – Волгоград: 2012. - № 1 (9). – С. 5-11.

13. **Цырдя Т.Н.** . *Биоэтизация социума и адаптация биоэтики – ключевые понятия в экспликации природы социальной биоэтики* // Етичні проблеми профілактичної медицини: вплив довілля, харчування та умов праці на здоров'я населення / Матеріали VI Міжнародного симпозіуму з біоетики. 11-12 жовтня 2012 р. - Київ: «Арктур-А», 2012. – 92 с.

INOVAȚIILE TEHNICE, CREAȚIA ȘI ȘTIINȚELE UMANITARE.

Vasile Țapoc, dr. hab., prof. univ.,
Catedra Filosofie și Antropologie, USM.

„Macintosh a devenit un calculator deosebit și pentru că oamenii care au lucrat la el erau muzicieni, poeți, artiști, zoologi și istorici și, în același timp, cei mai buni experți în calculatoare din lume”.

Steve Jobs (1955-2011), inginer american,
fondatorul corporației Apple.

În acest material revin asupra unor probleme abordate în comunicarea „Impactul științei și tehnicii asupra culturii spirituale” [1, 10-14] din 2010.